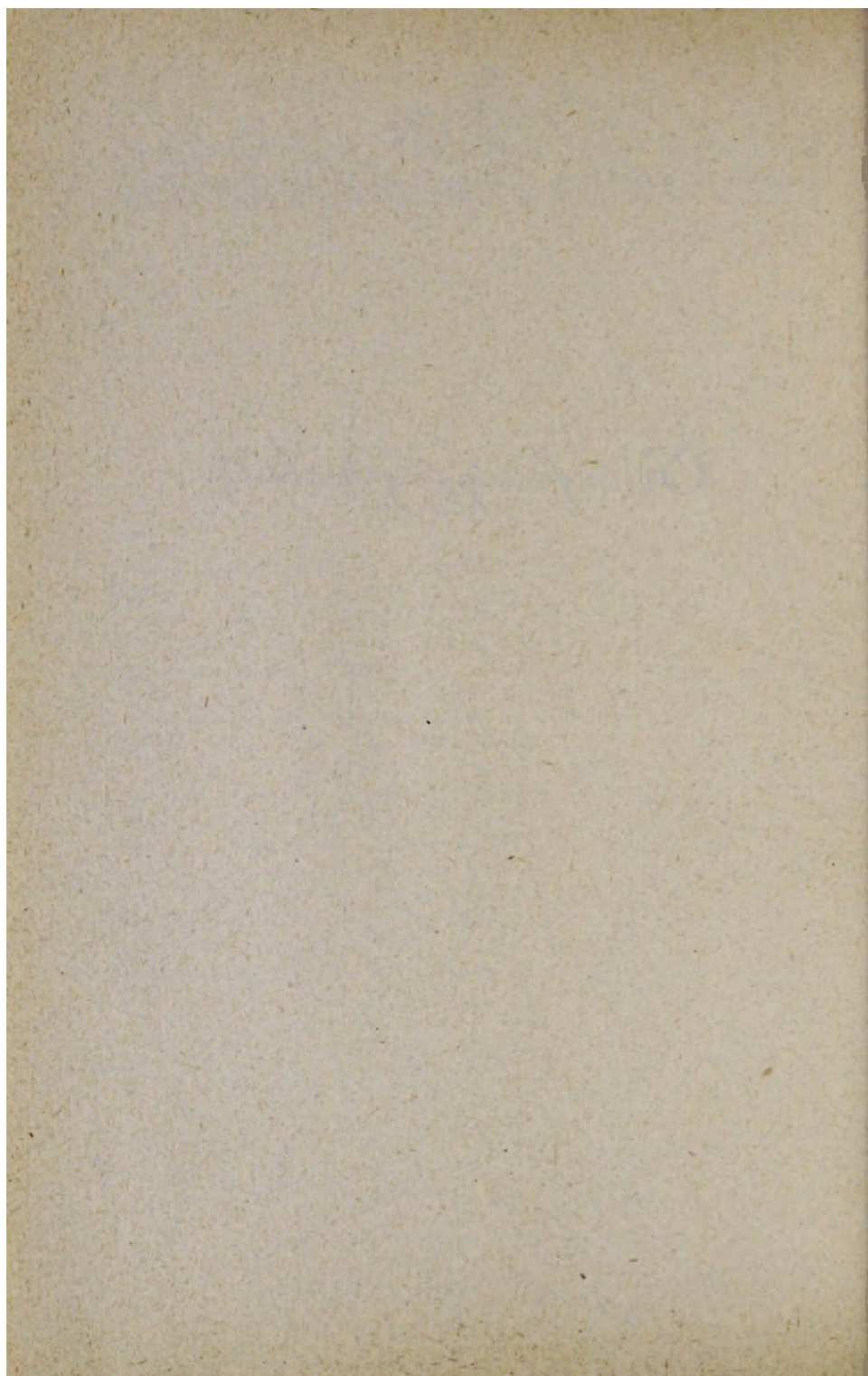

Switzerland

Տ Ա Ր Ո Ն

Այս հատորում տեղ են գտել պատմական Տարոն-Տուրուբերանի նահանգի Մուշ-Բուլանքի (Տարոն-Ղարք) գավառի բարբառով գրի առնված հեքիաթները¹։ Որպես սկզբնաղբյուր՝ հիմք են ծառայել բանասեր-բանահավաք Սահակ Մովսիսյանի (Բենսե) ձեռագրերը։

Սահակ Մովսիսյանը (1867—1939 թ.) շուրջ կես դար, իր մանկավարժական-ուսուցչական աշխատանքին զուգընթաց, գրի է առել հարյուրավոր հեքիաթներ, որոնց մի մասը 1915 թվականի հայկական կոտորածների և տեղահանության ժամանակ անդարձ կորել է, մի փոքր մասը փրկվելով, կամ հետագայում հիշողությամբ (մեծ մասամբ իր ծնողների ասածները) վերստին գրի առնելով՝ կազմել է մի սովոր հատոր, ընդարձակ առաջաբանով, համառոտ քերականությամբ, դժվար հասկանալի բառերի բառարանով և մասնակի ծանոթագրություններով։

Սև թանաքով, գրչագրական հատուկ խնամքով գրած ձեռագրերը պահպանված են շատ լավ, այս կամ այն բառի, ոճի, ասույթի, դարձվածքի դժվարությունը լրացահայտող ծանոթագրությամբ։ Բանահավաքի գրառումները թողնված են անփոփոխ, լեզվա-բարբառային առանձնահատկությունների և գիտական գրառման սկզբունքի խստագույն պահպանմամբ։

Հեքիաթների վերնագրերը բանահավաքին են, որոնց մի մասը գրականացված են, սակայն լեզվա-բարբառային միասնությունը պահպանելու նկատառումով՝ կազմող նախընտրել է բարբառայինը։

Հեքիաթների բնագրերում ոչ մի փոփոխություն կամ կրճատում չի կատարվել։

1. «ՈՒՍԵՂՆԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 17)

Տպագրվում է առաջին անգամ։ Գրի է առնված 1908 թվականի սեպտեմբերին, Կոփ գյուղում։ Պատմել է նշանավոր հեքիաթասաց Հակոբ Հաղոյանը, Հիշյալ ասացողի մասին բանահավաքը հայտնում է հետևյալը. «Հակոբ Հաղոյանը (Հաղ-

¹ Ձեռագրերում բանահավաքը գործածում է հեֆաթ, բայց ընդունված ձևը պահպանելու համար, բացի «հալ ու հեքաթ» ոճական արտահայտությունից, մնացած դեպքերում «հեքաթ» դարձնում ենք հեֆաթ (Մ. Կ.)։

(ու Հակոր) բնիկ Մուշ-Բուլանքիսի Կոփ ղյուղացի էր, անգրագետ հողագործ, միջահասակ թիկնավետ մի տղամարդ, մոտ 40 տարեկան, որ հայտնի էր որպես հեքիաթասաց, երգասաց և առակախոս։ Հակորը մեր ամբողջ գավառում սիրված ու հարգված անձ էր. ուրախություն, հարսանյաց հանդես առանց այդ խոսքաշեն ու շենշող մարդու չէր լինում։ Նա էր ձմռան երկար գիշերներին, գյուղական օդաներում՝ գլխին հավաքած խուռն բազմություն՝ ծայր տալիս իր անհատնում հեքիաթներին ու առակներին։ Նրա գրավիչ, համով-հոտով պատմելու եղանակը, պատկերավոր ոճը գրավում ու հիացնում էին ունկնդիրներին։

Հաղյու Հակորը գիտեր խոսել և պատմել նաև թուրքերեն ու քրդերեն։ Հակորից իր ժամանակին (1900—1915) գրի եմ առել «Սանասար ու Բաղդասար» Սասնու տան վերաբերող իմ մեկ փոփոխակը (վարիանտ), «Ալեքսանոսը», «Հովանես Գոյանցին», «Կարոս խաչը» և մի քանի այլ վիպական երգեր։ Մայրենի բարբառով պատմում էր «Լեյլի ու Մեշնունը», «Շահ-Իսմայիլ», «Ասլի Քյարամ», «Մամոն-Ջին», «Սիարանդ ու Խաչեղարեն», «Քուլլըկ ու Կյառո» և արևելյան այլ սիրավեպեր՝ մեջքնդմեջ երգելով թուրքերեն կամ քրդերեն։

Հաղյու Հակորը կյանքը խորապես ճանաչող ու վերլուծող, ուրույն եղրակացություններ հանող մի տեսակ փրկիսոփա-իմաստասեր էր, զարմանալի խոր ու ներհուն, պայծառ ու լրջմիտ, գրեթե հանճարին հասնող մարդ։ Եթե նա կրթություն ստանար, թերևս լիներ մի նոր Բաքֆի։ 1915-ի կոտորածներից ճողոպրած՝ ընտանիքով հաստատվեց Ելենովկայի շրջանի (այժմ Սևանի—Ս. Տ.) Դրամաշեն գյուղում և այնտեղ կնքեց իր մահկանացուն 1930-ական թվականներին։

2. «ՆՍԻՊԻԼԿԻ ՔՈՂՈՋ»

(էջ 22)

Տպագրվում է առաջին անգամ։ Գրի է առնված 1908 թվականին, Կոփ գյուղում։ Պատմել է Հակոր Հաղյույանը (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը)։

3. «ՀԱՐՈՆ ՈՒ ԲԱՐՈՆ»

(էջ 26)

Տպագրվում է առաջին անգամ։ Գրի է առնված 1900—1914 թվականների արանքում, Կոփ գյուղում։ Պատմել է Հակոր Հաղյույանը (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը)։

4. «ՋԱՆԳԻՆ ՄԱՐԴՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 32)

Տպագրվում է առաջին անգամ։ Գրի է առնված 1906 թվականին, Կոփ գյուղում։ Պատմել է Հակոր Հաղյույանը (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը)։

5. «ՍԻՐՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 34)

Տպագրվում է առաջին անգամ։ Գրի է առնված 1915 թվականի աշնանը, Բադնոցի շրջանի Բարգավ գյուղում։ Պատմել է Հակոր Հաղյույանը (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը)։

6. «ԹՈՓԱԼ»

(էջ 37)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1915 թվականի աշնանը, Բագ-
նոցի շրջանի Բարդավ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղլոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանո-
թագրությունը):

7. «ՆԵՐՍՈՅԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 41)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ:
Պատմել է Հակոբ Հաղլոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

8. «Ո՛Ն ԾԻԾՂԱ՝ Ո՛ՒՐ ՎՐԵՆ ԿԸ ԾԻԾՂԱ»

(էջ 49)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հավանորեն 1900-ական թվա-
կաններին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Մանուկ Ավզալյանը, Մանուկ
Ավզալյանը (Ավդալի Մանուկ) բնիկ Մուշ-Բուլանլիի շրջանի Կոփ
գյուղացի էր, անգրագետ հողագործ: Հռչակված է եղել որպես հայտնի
հեքիաթասաց և երգասաց: Իր ժամանակի խելոք մարդկանցից մեկն է համարվել,
հարգված ու սիրված: Մայրենի բարբառից զատ իմացել է քրդերեն ու թուրքերեն:
Նա է պատմել քրդական «Լեյլ ու Մեյնուն» սիրավեպի մի փոփոխակը, որ բանա-
հավաքի չափածո թարգմանությամբ լույս է տեսել «Նոր-Դար»-ի 1896 թ. № №
141—142-ում: Ապրել և մեռել է հայրենի գյուղում, խորին ծերության մեջ:

9. «ՕՍԿՈՒ ԿԱՐԱՍ»

(էջ 52)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936
թվականների արանքում, լեռնականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես Ե լեռադ
Մովսիսյաններից:

Ծնողների մասին, բանահավաքը շուրջ երեք հարյուր տարվա շրջանն ընդգրկող
«Մեր տոհմի պատմությունը» ձեռագիր աշխատության մեջ, հայտնում է հետևյալը:
«Հայրս և մայրս անգրագետ գեղդուկ ասացողներ էին, դիտեին բազմաթիվ հեքիաթ-
ներ, առականեր, առածներ և ասույթներ: Գիտեին խոսել թուրքերեն և քրդերեն:
Հայրս, պարթևահասակ, գեղեցիկ, ուժեղ, խարտյաշ մի տղամարդ էր, հողագործ,
ծայր աստիճանի աշխատասեր ու պատվախնդիր: Օժտված լինելով մեծ հիշողու-
թյամբ, սիրում էր պատմել կարճ, բարոյախոսական բնույթի հեքիաթներ ու առակ-
ներ: Պատմում էր առանձին եռանդով ու ոգևորությամբ, միշտ պահպանելով ձայնի
համապատասխան ելևէջ, շարժման մեջ գնելով ամբողջ մարմինը: Նույն բանը
երկրորդ անգամ վերապատմում էր՝ առանց բառ ավելացնելու կամ պակասեցնելու:
Լինելով հետաքրքրասեր ու շուտ տպավորվող՝ շատ էր սիրում խոսել ու ոգևորվել
Սասնա տան հերոսներով, առանձնապես Ջոշ Մհերով ու Դավիթով, Փոքր Մհե-
րին համարելով խենթ-խելառ, անհավասարակշիռ: Լինելով ծագումով սասունցի՝
ներանց իր նախահայրերն էր համարում: Յուրօրինակ կերպով պատմում էր Աստ-
վածաշնչից՝ Աբրահամի, Իսահակի, Հակոբի, Հովսեփի Գեղեցկի և այլ պատմու-
թյուններ: Մեծ համարում ուներ ուսման վրա: Երբ ես արդեն վարժ կարգում ու

դրում էի, ստիպում էր ինձ հայոց պատմությունից զանազան դրվագներ կարդալ, որոնք հաջորդ անգամ ինքն էր վերարտադրում ամբողջությամբ, իր եզրակացություններով հանդերձ: Խորին ծերության տարիներին, երբ զրկվեց աչքերից, դարձավ լուակյաց, մռայլ, ինքնամոխի:

Մայրս ֆիզիկապես հորս հակապատկերն էր, ոչ գեղեցիկ, ոչ տգեղ, փոքրահասակ, թուխ-թուխ, աշխուժ, զարմանալի հիշողությամբ մի կին, որ ամբողջ օրս շարժման մեջ էր, մեր նահապետական մեծ ընտանիքի առտնին կյանքը կարգավորելիս: Մեծ ու պստիկ նրան «նանե» էին ասում, թերևս մեր տանը հայտնված հնթանոսական աստվածուհի Նանեի նման, որ մառանի բանալիները կողքից կան՝ կարգավորում էր աստվածների ու մարդկանց օրապահուստը: Պատմելու մեջ հորս միակ մրցակցուհին էր, նրա պես խոսքաշեն, համով ու հոտով, ասող-խոսող, խրատող-դաստիարակող՝ համեմելով ամեն մի հեքիաթ ու առակ ժողովրդական իմաստուն առածներով ու ասույթներով: Կյանքիս վերջին տարիներին ես ծնողներիս պատմածները գրի առա հիշողությամբ (այժմ դժվար է հիշել ո՞ր հեքիաթը կամ առակն է հայրս, և ո՞ր մայրս պատմել, ուտի և ամեն մեկը պիտի վերագրել թե՛ մեկին, թե՛ մյուսին) փրկելով մի փոքր մասը կորուստից...»:

10. «ԳԱՌՆԻԿ ԱԽՊՈՐ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 54)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1937 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

11. «ՄԱՐԴԸՐՏԱՇԱՐ ԵԱՊԻԿ»

(էջ 57)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման թվականն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Խոթի շրջանի Բողնուտ գյուղացի Ռաշոն, որի մասին բանահավաքը հայտնում է հետևյալը. «Ռաշոն ծագումով խութեցի էր (սասուցի), բայց մանկուց թողնելով հայրենի գյուղը՝ իջել էր Մշու-Քուլանը, յուրացնելով տեղական բարբառը: Ռաշոն անգրագետ գեղջուկ հողագործ էր, խոսում և երգում էր նաև քըրդերեն: Ռաշոն գիտեր շատ հեքիաթներ, առակներ և առասպելներ, բայց դժվարահաճ էր պատմելու մեջ, որովհետև համեստորեն ասում էր. «Ինչ զձեր գլուխ ցավեցում, բան չըմ գի՛նա, քըմեն լե սուտ ին, աշխար լե սուտ է»: Ռաշոն պատմում էր հատ-հատ, դանդաղ, էպիկական հանդարտությամբ, որնէ միտք հաստատելու համար, որ զարմանալին է, դիմում էր Հովհան Օձնեցուն...»:

12. «ԴՈՎԼԱԹ»

(էջ 60)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Բողնուտցի Ռաշոն: (Տե՛ս № 11 ծանոթագրությունը):

13. «ԱՍԼԱՆՋԱԴԻ ՈՒ ԶԱՖՈՂԱԴ»

(էջ 62)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Բողնուտցի Ռաշոն: (Տե՛ս № 11 ծանոթագրությունը):

14. «ՄԱՐԴ ԶԸ ԿՌԵԱ ՈՒՐ ԶԱԿՏԻԳՐԻՑ ՓԱՆԵՒ»

(էջ 70)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1932 թվականին, Լենինականում, Պատմել է Մարտիրոս Բարսեղյանը: (Տե՛ս № 128 ծանոթագրությունը):

15. «ԴԱՆՈՒ ՕՂԱՆ»

(էջ 72)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, Լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը (1883—1963), որի մասին բանահավաքը հայտնում է հետևյալը. «Այս հեքիաթները պատմել է բնիկ Մուշ-Բուլանլիսի Կոփ գյուղացի, իմ քեռու՝ Մակար աղայի աղջիկ Ֆիդան Մակարյանը, մոտավորապես 50 տարեկան, որ որոշ չափով զրազեռ լինելով՝ խառնում է մայրենի բարբառը զրական լեզվի և տեղական (Լենինականի) բարբառի հետ: Բնական է, հարազատ դարձնելու համար, աղավաղումները, ոճերն ու դարձվածքները վերականգնել եմ»:

16. «ՍՆԴԼԿԻ ԱՂՋԿԱ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 75)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, Լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

17. «ԱՎՋԻ ԱՀՄԱԴ»

(էջ 80)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, Լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

18. «ՆՌԱՆՀԱՏԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 83)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, Լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

19. «ՍԱՄՈՒՐ-ՍԱՄՈՒՐ ԽՐԶԻԿ»

(էջ 89)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, Լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

20. «ԴԱՐՎԵՇԻ ՈՒ ԱՂՋԼԿՆԵՐՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 92)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, Լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

21. «ԶԻՆՈՒՄՆԱԶԻՆԱ ԱՂՋԻԿ»

(էջ 100)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

22. «ՔԱՉԼԻԿԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 107)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

23. «ՄԻՐՋԱ ՄԱՀՄՈՒԴ»

(էջ 117)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

24. «ՀՐԱՇՔ ՍՈՒՅՐԵՆ»

(էջ 124)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

25. «ՍԼԻԿ ԷՐԵՑ»

(էջ 132)

Տպագրվում է Բենսեի (Սահակ Մովսիսյան) «Բուլանըխ կամ Հարք գավառ» գրքից (էջ 106—108), 1901 թ., Թիֆլիս: Գրառման ձեռագիրը չի պահպանված: Գրի է առել հավանորեն 1896 կամ 1897 թվականին, Թիֆլիսում: Անացողն անհայտ: Այս հեքիաթը վերահրատարակվել է չորս անգամ:

1. «Նմուշներ հայկական հակակրոնական ֆուկլորից», կազմեց և խմբագրեց Ա. Ղանալանյան, Երևան, 1935 թ., էջ 6—10:

2. «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», կազմեց և խմբագրեց Ա. Ղանալանյան, Երևան, 1950 թ., էջ 423—426:

3. «Մարգարիտներ», կազմեց և խմբագրեց Խ. Հրաչյան, Երևան, 1952 թ., էջ 33—37: Հեքիաթը բարբառից գրականի է վերածել բանաստեղծ Մկրտիչ հերանյանը:

4. «Армянские народные сказки», вступительная статья, составление и примечания А. Т. Ганалаяна, из-во «Айастан», Ереван, 1965, էջ 287—390: Հեքիաթը հայերենից ռուսերեն է թարգմանել Ա. Թադևոսյանը: այն վերնագրված է «Поп Сянк идет в рай»:

26. «ԹԱՆԹՈՈՈՆ»

(էջ 136)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1900—1914 թվականների արանքում, հավանորեն Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

27. «ԷՐԿՈՒ ԱԽՊՈՐ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 144)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1900—1914 թվականների արանքում, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

28. «ԵՂՃՈՎ ՏՂԵՆ»

(էջ 149)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1902 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

29. «ՌԵՍԻ ՀՐԻՍԵՆ»

(էջ 153)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1902 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

30. «ՎԵՑ ԽՈՒՌՈՒՇԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 155)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1905 թվականին, Խնուսի Գովանդուկ գյուղ գնալու ճանապարհին, հանգստի ժամանակ: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

31. «ՍԱՏԱՆԻՆ ԱՂԵԿՈՒԹԵՆ ԷՆՈՂ»

(էջ 158)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հավանորեն 1900—1914 թվականների արանքում, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

32. «ՅՈՑ ՌԱՆԳ ԳԻՆՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 160)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հավանորեն 1900—1914 թվականների արանքում, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

33. «ՀՄԼԱ՝ ՀԱԽԻՑ ԳԻԿԱՆ»

(էջ 162)

Տպագրվում է երկրորդ անգամ: Առաջին անգամ լույս է տեսել Ա. Ղանալանյանի «Նմուշներ հայկական հակակրոնական ֆուկլորից» գրքում, Երևան, 1935 թ., էջ 32—33. «Վարդապետն ու մոնթը» վերնագրով: Թողնում ենք բանահավաքի վերոհիշյալ վերնադիրը, որ ավելի ցայտուն է: Գրառման ժամանակն անհայտ: Հավանորեն պատմել է Հակոբ Հաղոյանը, Կոփ գյուղում: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

34. «ՊԱՌՎՈՒ ՏՂԵՆ»

(էջ 164)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1900—1914 թվականների արանքում, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

35. «ՄՇԱԿ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 167)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1900—1914 թվականների արանքում, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

36. «ԷԹՈՒՄԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 169)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1915 թվականի աշնանը, Բաղ-նոցի շրջանի Բարդավ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

37. «ՄԵԿ ԿՐ ԲԵՐԻՍ՝ ՏԱՍ ԿՐ ԿՈՐՑՈՒՍ»

(էջ 173)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1900—1915 թվականների արան-քում, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

38. «ՏԱՈ ԱԼ»

(էջ 175)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1913 թվականին, Կոփ գյու-ղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

39. «ՄՇԱԿ ՅՈՎԱՆԵՍԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 179)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1913 թվականին, Կոփ գյու-ղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

40. «ՕՍԿԵՐԹՉԱՄ ՏՂԵՆ»

(էջ 182)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1913 թվականին, Կոփ գյու-ղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

41. «ՎԱՍՎԱՍԱ ՄԷՈՆ»

(էջ 186)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու տեղը անհայտ: Պատ-մել է, հավանորեն, Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

42. «ՄԵՂԱՎՈՐՆ Ի ԴԺՈՒՔ, ԱՐԴԱՐՆ Ի ԴՐԱԽՏ»

(էջ 189)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1900—1915 թվականների արանքում, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրու-թյունը):

43. «ՐԵՐԱԽՏ ԱՂՋԿԱ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 192)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1911 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

44. «ԱԼԵԼՈՒՑԱ՛»

(էջ 196)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930 թվականին, Լենինականում: Բանահավաքը նշել է «Հակոր»: Հավանորեն ժամանակին պատմել է Հակոր Հաղությանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

45. «ՄՈՒՇՈՆ ՈՒ ՆՈՒՇՈՆ»

(էջ 198)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1915 թվականի աշնանը, Բաղնոցի շրջանի Բարդավ գյուղում: Պատմել է Հակոր Հաղությանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

46. «ՑՈԿԼՈՒՆ»

(էջ 202)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1909 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոր Հաղությանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

47. «ԿՐՄՈՆ ՈՒ ԴՐՄՈՆ»

(էջ 206)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոր Հաղությանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

48. «ԿԱՄ ԵՍ, ԿԱՄ ՉՈՄԱՐ»

(էջ 210)

Տպագրվում է երկրորդ անգամ: Առաջին անգամ լույս է տեսել Ա. Ղանայանյանի «Տնուշներ հայկական հակահրոնական ֆուկլորից» գրքում, Երևան, 1935 թ., էջ 16, «Կամ ես կմնամ զեղ, կամ Չոմար» վերնագրով: Թողնում ենք բանահավաքի կողմից ընտրված վերնագիրը: Պատմել է Մանուկ Ավդալյանը, Կոփ գյուղում: Հետագայում, 1930—1936 թվականների արանքում, հիշողությամբ գրի է առել բանավաքը: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

49. «ՑՈՔ ՔՈՍԱ»

(էջ 211)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1900 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Մանուկ Ավդալյանը: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

50. «ՍԱՏԱՆԵՆ Ի ՄԵՋ»

(էջ 213)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1900 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Մանուկ Ավդալյանը: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

51. «ՌԵՍԻ ԱՂՋԿԱ ՀԵՔԻԱՔ»

(էջ 216)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1900 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Մանուկ Ավդալյանը: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

52. «ՄԱՐԳ»

(էջ 220)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հավանորեն 1900-ական թվականներին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Մանուկ Ավգալյանը: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

53. «ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՈՒ ՓԱՇԵՆ»

(էջ 221)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հավանորեն 1900-ական թվականներին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Մանուկ Ավգալյանը: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

54. «ՅԵՐՏԵՐԻՆ ՈՒ ՏԻՐԱՑՈՒՆ»

(էջ 222)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

55. «ՌԵՍՆ ՈՒ ՓԱՇԵՆ»

(էջ 224)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

56. «ԸՍԿԻ՝ ԶԱՎՏԸՆԱՍ»

(էջ 226)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

57. «ԱՆԳԵՏ ԳԵՂԱՑԻՆ»

(էջ 227)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

58. «ՔԻՄ ՎԱՐ ՔՈՅԴԱ»

(էջ 228)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

59. «ԿԻՍՐԱՐ ԱՐՏ»

(էջ 229)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

60. «ԳԱՆԳԱՏ»

(էջ 230)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, չենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և Էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

61. «ՈՐ ՄԵԿՆ Է ՕՂՈՐԴ»

(էջ 231)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, չենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և Էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

62. «ԳԵՂՈՎ ԾՈՒՌ»

(էջ 232)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, չենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և Էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

63. «ՃԻՏԿԸՑՈՂ ՄԱՐԳՈՒ ԴԵՔԻԱԹ»

(էջ 233)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, չենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և Էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

64. «ՕՍԿԻ ԱՐՏ»

(էջ 235)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, չենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և Էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

65. «ԽԱՐԴԱԽ ԴՐԿԵՑ»

(էջ 237)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, չենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և Էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

66. «ՍԻՎՏԱԿ ՄԱՋ»

(էջ 239)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, չենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և Էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

67. «ԳՌՈՇ ԹԱԳԱՎՈՐ»

(էջ 240)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, չենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և Էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

68. «ԹԱԳԱՎՈՐԻ ՀԱՐՍ»

(էջ 241)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

69. «ԱՆՄԱՀԱԿԱՆ ԽՆՁՈՐ»

(էջ 244)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

70. «ՔՈՌՈՒ ՇԱՌ»

(էջ 246)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

71. «ԴԱՐՎԵՇԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 248)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

72. «ԷՐԿՈՒ ԱԳԱ»

(էջ 250)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

73. «ՄԸՋՆԵ Ո՛Ր ՄԵԿՆ Է ԽԵԼՈՔ»

(էջ 251)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

74. «ԷՐԿՈՒ ԳՈՂ»

(էջ 253)

Տպագրվում է երկրորդ անգամ: Առաջին անգամ տպագրվել է Ա. Ղանալա՜յանի «Նմուշներ հայկական հակադրոնական ֆուկլորից» զրքում, Երևան, 1935 թ., էջ 40, «Գող տերտեր» վերնագրով: Թողնում ենք բանահավաքի ընտրած վերնագիրը: Գրի է առնված հիշողությամբ 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

75. «ՈՒՐ ԱՀՈՒՑ»

(էջ 254)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

76. «ԻՐԵԲ ԽՐԱՏ»

(էջ 255)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

77. «ՃՇՄԱՐՏԱԽՈՍ ՄԱՐԳ»

(էջ 257)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

78. «ԿՆԻԿ»

(էջ 259)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

79. «ԱՂՋԸԿԵՆՈՐ ՈՒ ՀԱՎՈՐ»

(էջ 260)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

80. «ԱՆԳԵՏ ԹԱԳԱՎՈՐ»

(էջ 261)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

81. «ԱՆԳԵՏ ԱՍՏՂԱԹԱԽԵՇ»

(էջ 262)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

82. «ԽԵԼՔ ԾԱԽՈՂԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 263)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

83. «ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԶՈՒՅԱԿ»

(էջ 265)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

84. «ԹԱԳԱՎՈՐՆ ՈՒ ՏՂԵՆ»

(էջ 267)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

85. «ԹԱԳԱՎՈՐՆ, ԱՂՔԱՏՆ ՈՒ ՕԶ»

(էջ 268)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

86. «ԱԴԱՄՈՐԴՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 270)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

87. «ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԱՂՋԻԿ»

(էջ 271)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

88. «ԴԱՏԱՎՈՐ»

(էջ 273)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

89. «ԽԴՐՈՅԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 275)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1937 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

90. «ԻՐԵՔ ԿՆԿԱ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 278)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1938 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

91. «ՏՂԻ ՄԵ ՂԵՔԻԱՔ»

(էջ 282)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված Հիշողությամբ, 1938 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս Ն: 9 ծանոթագրությունը):

92. «ԽՈՍՔՆ ՕՍԿՈՒՑ ԹԱՆԿ»

(էջ 286)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված Հիշողությամբ, 1937 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս Ն: 9 ծանոթագրությունը):

93. «ՀԵՔԻԱՔ»

(էջ 290)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված Հիշողությամբ, 1937 կամ 1938 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս Ն: 9 ծանոթագրությունը):

94. «ՀԱՆՆԼՈՒԿՆԵՐ»

(էջ 293)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1902 կամ 1903 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Խորոտյան Մարտոն, Խորոտյան Մարտոն (Խորոտի Մարտո) ըստ բանահավաքի՝ մտացի, սրամիտ, ծայր աստիճանի բամբակակ, բնիկ Մուշ-Բուլանըխի շրջանի Կոփ գյուղացի անդրազետ հողագործ է եղել, շատ սիրված ու հարգված մի անձնավորություն: Խոսել է թուրքերեն ու քրդերեն: Լավ պատմելու և սրամտության համար սիրով հյուրընկալվել է թուրք ու քուրդ աղաներից ու բեկերից, որի համար և հորջորջվել է «հոսթա Մարտոն» (վարպետ Մարտո) մականունով: Իմացել է բազմաթիվ հեթաթեաներ, առականեր, բամբակակ պատմություններ՝ մուլաների և տերտերների հոռի կենցաղը, սուտ սրբությունը և ազահուությունը մերկացնող: Շատ նուրբ հումորով ձեռք է առել նաև իրեն հյուրասիրող մեծամեծներին՝ հորինելով ծաղրահարույց պատմություններ: 1915 թվականի տեղահանության հետևանքով գաղթել է Կովկաս և վախճանվել խորին ծերության մեջ:

95. «ՀՈՔԵՀԱՑ»

(էջ 295)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1902 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Խորոտյան Մարտոն: (Տե՛ս Ն: 94 ծանոթագրությունը):

96. «ՏԵՐՏՐՈՋ ՀԵՔԻԱՔ»

(էջ 297)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1902 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Խորոտյան Մարտոն: (Տե՛ս Ն: 94 ծանոթագրությունը):

97. «ԱՆՈՂՈՐՄ ՊԵՏՐՈՍ»

(էջ 302)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1903 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է հորոտյան Մարտոն: (Տե՛ս № 94 ծանոթագրությունը):

98. «ԲԱՆԻՄԱՅ ԴԱՐՎԵՇ»

(էջ 304)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1903 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է հորոտյան Մարտոն: (Տե՛ս № 94 ծանոթագրությունը):

99. «ՔԱՎՈՐ ՀՄԱՆ ԲԱՆ ԶԷՆԵ»

(էջ 306)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1903 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է հորոտյան Մարտոն: (Տե՛ս № 94 ծանոթագրությունը):

100. «ՃՆՃՂՈՒ ԽԱՐԱՐ»

(էջ 307)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1902 կամ 1903 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է հորոտյան Մարտոն: (Տե՛ս № 94 ծանոթագրությունը):

101. «ԲՈՁԻՆ ՔԱՌՍՈՒՆ ՕՐ Է»

(էջ 308)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1903 կամ 1904 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է հորոտյան Մարտոն: (Տե՛ս № 94 ծանոթագրությունը):

102. «ԵՍ»

(էջ 309)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1903 կամ 1904 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է հորոտյան Մարտոն: (Տե՛ս № 94 ծանոթագրությունը):

103. «ԷՐԿՈՒ ՅԸՆԿԵՐ»

(էջ 311)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Բողնուտցի Ռաշոն: (Տե՛ս № 11 ծանոթագրությունը):

104. «ԹԱԳԱՎՈՐ ՈՒ ՆԱՋԻՐ»

(էջ 313)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Բողնուտցի Ռաշոն: (Տե՛ս № 11 ծանոթագրությունը):

105. «ՍՈՒՏ ՄԵՌԵՆ»

(էջ 315)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1911 կամ 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է ողմեցի Կյառապոն (Կարապետը): Հիշյալ ասացողի մասին բնիկ

Մուշ-Ռուսանդի Կոփ գյուղացի, ասացողին քաջածանոթ Համարձում Ղազարի Հակոբյանը հայանում է հետևյալը. «Կյառապոն (Կարապետը) ընդ որմեցի էր, ջահել ժամանակ գաղթել և հաստատվել էր մեր գյուղում՝ Կոփում և հրազվում էր բոսանջիույթամբ ու սնըխլությամբ: Կյառապոն անգրագետ գեղջուկ էր, դիտեր շատ հեթանոսներ, առականներ և ավանդություններ: Լինելով ծայր աստիճան վարպետ պատմող ուներ իր ունկնդիրները, որոնք սիրով էին լսում նրա հետաքրքիր պատմությունները. երբևէն պատմածի մեջ օգտագործում էր ոչմեցոց բարբառից բառեր, բայց ուղղում էր անմիջապես: Իբրև սնըխլի՝ նա իր հավասարը չունեց մեր ամբողջ շրջանում: 1915 թվականի տեղահանության ժամանակ գաղթելով՝ հաստատվեց Պտղնի գյուղում, ուր և վախճանվեց խորին ծերության մեջ»:

106. «ԳԵՂԱՑԻՆ ՈՒ ՐԼՐՈՒԼ»

(էջ 317)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1911 կամ 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Կյառապոն: (Տե՛ս № 105 ծանոթագրությունը):

107. «ԿՈՎԼՏԱՆ ԿՆԻԿ»

(էջ 319)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1911 կամ 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Կյառապոն: (Տե՛ս № 105 ծանոթագրությունը):

108. «ՍԻՍԼՈՒԿԵՐ ՀԱՐՍ»

(էջ 321)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Կյառապոն: (Տե՛ս № 105 ծանոթագրությունը):

109. «ԽԱՋ ԹԱԳԱՎՈՐՆ ՈՒ ՉԱՐՈՒԽ ՓԱՇԵՆ»

(էջ 322)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Կյառապոն: (Տե՛ս № 105 ծանոթագրությունը):

110. «ՀԱՐՈՒՍՏԻ ՍՈՒՏ ՈՒ ԱՂՔԸՏԻ ՍՈՒՏ»

(էջ 324)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Կյառապոն: (Տե՛ս № 105 ծանոթագրությունը):

111. «ԷՐԿՈՒ ԴՐԿԵՑ»

(էջ 325)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1911 կամ 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Կյառապոն: (Տե՛ս № 105 ծանոթագրությունը):

112. «ԱՆՋԳԱՄ ԿՆԻԿ»

(էջ 326)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1911 կամ 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Կյառապոն: (Տե՛ս № 105 ծանոթագրությունը):

113. «ԱՌՍԸՁ ԿԱՏՈՒՆ»

(էջ 328)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1916 թվականին, Թիֆլիսում։ «Ասեւ է մեր Յարթենը, Հարթենը՝ Հարություն Առաքելի Մովսիսյանը (1873—1931) բանահավաքի հորեղբորորդին էր, բնիկ Մուշ-Բուլանլիսի Կոփ գյուղացի։ Մովսիս է Կոփի ս. Դանիել վանքին կից դպրոցում։ Ինքնուսուցմամբ ձեռք է բերել զղալի զարգացում։ Տիրապետում էր թուրքերեն և քրդերեն լեզուներին։ Երիտասարդ ժամանակ զավառական կառավարչությունում (հուլիս) եղել է զրազիր, որի համար և երբեմն կոչվել է «քյաթիր» Հարթեն։ Ջերմեռանդ զրասեր էր։ Նա-րեկացու և Դուրյանի հետևողությամբ, Արթին-Մուսա կեղծանունով, բանաստեղծություններ էր գրում, բայց ո՛չ մի անգամ չի ուզեցել տպագրվել։ Երկար տարի-էներ ծառայել է Թիֆլիսի Մարիամ-Հովնանյան օրիորդաց դպրոցում՝ որպես տընտես։ Մոտ հարաբերությունների մեջ է եղել Ղ. Աղայանի, Հովհ. Թումանյանի, Նար-Դոսի, Դ. Դեմիրճյանի և այլոց հետ։ Ապրել և մեռել է Թիֆլիսում։

114. «ՍԻՆԱՄ ՀՈՐԹԿՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 331)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1916 թվականին, Թիֆլիսում։ Պատմել է Հարություն Մովսիսյանը (Տե՛ս № 113 ծանոթագրությունը)։

115. «ՎԱՐՊԵՏՈՐԴԻ ԴԱՏԱՎՈՐ»

(էջ 332)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1916 թվականին, Թիֆլիսում։ Պատմել է Հարություն Մովսիսյանը (Տե՛ս № 113 ծանոթագրությունը)։

116. «ԱՋՆԻՎ ՍԱՐԵԿ»

(էջ 333)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1916 թվականին, Թիֆլիսում։ Պատմել է Հարություն Մովսիսյանը (Տե՛ս № 113 ծանոթագրությունը)։

117. «ԻՆՁ ԳԻԿԱ՝ ԶՈՆՔԸՋԻՑ ԳԻԿԱ»

(էջ 335)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1916 թվականին, Թիֆլիսում։ Պատմել է Հարություն Մովսիսյանը (Տե՛ս № 113 ծանոթագրությունը)։

118. «ՃԳՆԱՎՈՐ»

(էջ 338)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, Նոր Բայաղետում (այժմ Կամո)։ Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը։ Պողոսը կամ ինչպես սովորաբար ասում էին նրան «Պողոս քեռի»-ն, բնիկ Մշո զաշտի Զիարեթ գյուղացի էր, նահապետական բաղմանդամ ընտանիքի զավակ, անգրագետ ուղագործ, որ 1915 թվականի հայկական ջարդերից ճողոպրելով՝ իրեն նետել էր Մանազկերտ, ուսական բանակ և ազատվել։ Պողոս քեռին այն ժամանակ 40—45 տարեկան, գեղեցիկ, թուխ-թուխ, միջահասակ, թվեցանք տղամարդ էր։ Անցնե-

յով Կովկաս, առժամանակ ապրում է Խիֆլիսում, հետո գալիս նոր Բայազետ և Մերձավոր Արևելքի Ամերիկյան նպաստամատույց կոմիտեի որբանոցներում պահակություն է անում Պողոսը՝ բանահավաք Ս. Մովսիսյանի (ուսուցիչ նոր Բայազետի որբանոցներում) սիրելի զրուցակիցն էր ու բարեկամը։ Գիտեր շատ հեքիաթներ, առակներ և այլ զրույցներ, որոնք իր ասելով, ժամանակին լսել էր հորից, որ հայտնի հեքիաթասաց և երգասաց էր եղել և պատմել ու երգել զյուզական սղաններում։

Պողոսը կրտսեր եղբայրն էր Գևորգյան հեմարանի նախկին սան, ժամանակին անուն հանած տաղանդավոր բանաստեղծ և աղագրագետ Կորյուն Մկրտչյանն (Կ. Մշեցի), որ նաև թարգմանություններ է կատարել Գյոթեից, Շիլլերից, Ուլան-դից և ուրիշներից։ Մեռել է տիֆլից, շատ երիտասարդ հասակում։ Պողոս քեռին հպարտանում էր եղբորով, թեև ո՛չ մի գաղափար շուններ նրա զրական կյանքի վերաբերյալ Պողոսը կյանքի վերջին տարիները անց է կացրել նոր Բայազետում և մեռել այնտեղ, 1940-ական թվականներին, խորին ծերության մեջ։

119. «ՄԱՐԴՆ ՈՒ ՕՁ»

(էջ 340)

Հպագրվում է առաջին անգամ Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, նոր Բայազետում։ Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը)։

120. «ԿԵԿԱՑ ԽԱՐՈՒԿ»

(էջ 341)

Հպագրվում է առաջին անգամ Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, նոր Բայազետում։ Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը)։

121. «ԿԵԿԱ ՈՒ ՄԱՐԴՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 343)

Հպագրվում է առաջին անգամ Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, նոր Բայազետում։ Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը)։

122. «ԾԳՆԱՎՈՐ ՈՒ ԶԱՂՋՊԱՆ»

(էջ 345)

Հպագրվում է առաջին անգամ Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, նոր Բայազետում։ Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը)։

123. «ԷՐԿՈՒ ՔՈՒՐ»

(էջ 347)

Հպագրվում է առաջին անգամ Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, նոր Բայազետում։ Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը)։

124. «ԴԱՏԱՍՏԱՆ»

(էջ 349)

Հպագրվում է առաջին անգամ Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, նոր Բայազետում։ Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը)։

125. «ԱՐԴԱՐ ՊԱՏԻժ»

(էջ 350)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, Նոր Բայազետում, Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը, (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը):

126. «ՍՈՒԼՔԱՆ ՄՈՒՐԱՏ ՈՒ ՔՅԱԶԱԼ ՕՍՄԱՆ»

(էջ 351)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, Նոր Բայազետում, Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը, (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը):

127. «ՋՈՒՄՇԻԿՆ ՈՒ ԲԱՌԲԱՌ»

(էջ 352)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, Նոր Բայազետում, Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը, (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը):

128. «ԱՆԽԵԼՔ ԻՐԻԿ»

(էջ 353)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1930—1932 թվականների արանքում, լենինականում, Պատմել է Բրսե Մարտոն, Բրսե Մարտոն—Մարտիրոս Դավթի Բարսեղյանը (1888—1962) բանահավաք Ս. Մովսիսյանի մոտ ազգականներից էր, Մուշ-Բուլանջի շրջանի Կոփ գյուղացի, Կրթությունն ստացել է Կոփ գյուղի բանահավաքի ղեկավարած Սահակ-Մեսրոպյան դպրոցում, Ինքնուսուցմամբ զղալի՝ մտավոր դարդացման էր հասել, Օժտված էր պատմելու ընդունակությամբ, 1915 թվականին ռնտանիքով անցել է Կովկաս և ինչպես ծննդավայրում, այնպես և այստեղ գրադվել է ուսուցչությամբ, ավանդելով հայոց լեզու, գրականություն ու այլ առարկաներ, Մեռել է Ապարանի շրջանի Բուժական գյուղում:

129. «ԿԱԿԻՂՆԱ՝ ՕՐ ԲԱԺՆԻՆ»

(էջ 356)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1932 թվականին, լենինականում, Պատմել է Մարտիրոս Բարսեղյանը, (Տե՛ս № 128 ծանոթագրությունը):

130. «ԶՄԱՀ ԶԸՍ ԽԱՐԻ»

(էջ 357)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1932 թվականին, լենինականում, Պատմել է Մարտիրոս Բարսեղյանը, (Տե՛ս № 128 ծանոթագրությունը):

131. «ՈՒՐԻՇԻ ՄԱԼ ԶՈՒՏՎԻ»

(էջ 359)

Տպագրվում է առաջին անգամ, Գրի է առնված 1930—1932 թվականների արանքում, լենինականում, Պատմել է Մարտիրոս Բարսեղյանը, (Տե՛ս № 128 ծանոթագրությունը):

132. «ԽՈՍՈՂ ԷՇ»

(էջ 360)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1932 թվականների արանքում, լենինականում: Պատմել է Մարտիրոս Բարսեղյանը: (Տե՛ս № 128 ծանոթագրությունը):

133. «ՆՌՆՈ-ԴՌՆՈ»

(էջ 365)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

134. «ՔԼՍՈ»

(էջ 368)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1933 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

135. «ՕՂՈՐՄԱՄ ՀՈԳԻ ՇՈՒՆ»

(էջ 371)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1921 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

136. «ՔԱՐՈՋ»

(էջ 372)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1921 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

137. «ԻՐԵՔ ԴԺԱՐ ԲԱՆ»

(էջ 373)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1921 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

138. «ՄԵՄ ԹՈՌ ՈՒ ՊՋՏԻԿ ԹՈՌ»

(էջ 374)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1921—1922 թվականների արանքում, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

139. «ՕՂՈՐՄԱՄ ԹԱԳԱՎՈՐ»

(էջ 375)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1922 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

140. «ՀԱՐՍՆՈՒԿ ՄՈՒԿՆ Է ՄԵՌԻ»

(էջ 376)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1926 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

141. «ԴՊԱ ՁԱԼ ԷՐԹԱ»

(էջ 377)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1926 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

142. «ՓԱՇԵՆ ՈՒ ԳԵՂԱՑԻՆ»

(էջ 378)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930 թվականին Հիշողությունք: Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը, 1920 թվականին, նոր Բայազետում: (Տե՛ս № 118 ծանոթագրությունը):

143. «ՀՈՒՆԱՐՈՎ ՄԱՐԴ»

(էջ 379)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1933 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և Էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

144. «ՀԱՄ ՆԱԼԻՆ, ՀԱՄ ՄԽԻՆ»

(էջ 380)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1933 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

145. «ՃԻՏՈՒՑ ԱՄՋԸՑՈՂ ԿԵԻԿ»

(էջ 381)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրը և ասացողը՝ անհայտ:

146. «ՏԵՐՏՐՈՋ ԴԱՍ»

(էջ 382)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրը և ասացողը՝ անհայտ:

147. «ԽՆԼՔԻՑ ԽԵՂՃ»

(էջ 383)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Տեքստերի տակ նշված է «Մուդոն»: Ամենայն հավանականությամբ, դա Մուդաղ Հակոբի Կիկոյանն է (1840—1916): Մուդոն՝ քնիկ Մուլ-Բուլանլիսի Կոփ գյուղացի հողագործ էր, բանահավաքի մոտիկ ազգականներից: Մեծ խելքի ու ջնդրի տնր մարդ, հիանալի զրուցակից: Գիտեր շատ հեքիաթներ ու առակներ, բայց հազվադեպ էր պատմում, համարելով իրեն «փանաքի» (անպետք) ասացող: Երիտասարդ տարիներին պանդխտել է Թիֆլիս, մնացել մի քանի տարի, յուրացնելով որոշ քաղաքավարական ձևեր և նիստուկաց: Մեռել է Ապարանի շրջանի Չամուլու (այժմ Քասախ) գյուղում:

148. «ՃԵՏՈՂԵՏՈՒՆ»

(էջ 384)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուզոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս Մ 147 ծանոթագրությունը):

149. «ԽԵԼՔ ԳԼԽԻՆ ՊԱՌԱՎ»

(էջ 385)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուզոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս Մ 147 ծանոթագրությունը):

150. «ԿԱՇԱՌՔ ԶՔԱՐ ԿԸ ԾԱԿԵ»

(էջ 386)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողը՝ անհայտ:

151. «ՐԱՆՆ ՕՐ ԱՍՏՇՈՒՆ ՄՆԱ»

(էջ 387)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողը՝ անհայտ:

152. «ԿՆԿՏԻՔ»

(էջ 388)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողը՝ անհայտ:

153. «ՔՆՈՒԿ ԹԱԳԱՎՈՐ»

(էջ 389)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողը՝ անհայտ:

154. «ԱՎՔԱՏ ՈՒ ԽԱՆԸՄ»

(էջ 390)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողը՝ անհայտ:

155. «ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՈՒ ԳԵՂԱՑԻՆ»

(էջ 391)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողը՝ անհայտ:

Հ ա վ ե լ վ ա ծ Լ

ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ ԵՎ ՀԵՔԻԱԹ-ԱՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Այս բաժնում զետեղված են կենդանիների գործողություններն ու փոխհարա-
բերությունները վերարտադրող մի շարք հեքիաթներ, որոնք բնույթով մոտենում
են առակներին: Մնացածները հեքիաթային որոշ երանգ ստացած ավանդույթն-

ներ կամ լեզենդներ են՝ այլևայլ թեմաներով: Դրանց մեջ ուշագրավ են երկուսը՝ «Շիրինի և Ֆարատի հեքիաթ»-ը (24(179)) և «Դավիթ ձուկ կը ըռնե» (25(180)): Առաջինը արևելյան հանրաճանաչ ու տարածված սիրավեպի հայկական մի տարբերակն է, որ բանահավաքը տողատել ու ներկայացրել է շափածո, երկրորդը՝ «Սասնա ծռեր» ժողովրդական վեպի Դավթի ճյուղից մի զրվառ է՝ վերափոխված և հեքիաթային ոճով պատմված:

1 (156). «ՀԱՎԼՈՒՆԻ ԹՈՒՐ»
(էջ 395)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը, 1900 թ., Կոփ գյուղում: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

2 (157). «ՊՈՒՊՈՒ»
(էջ 397)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հավանորեն 1900—1914 թվականների արանքում, Կոփ գյուղում: Պատմել է Հակոբ Հաղոյանը: (Տե՛ս № 1 ծանոթագրությունը):

3 (158). «ԱԳՈՒԱՎ»
(էջ 398)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1898 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Մանուկ Ավդալյանը: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

4 (159). «ԳԵԼ ՈՒ ԱՌՈՒՄ»
(էջ 400)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1898 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Մանուկ Ավդալյանը: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

5 (160). «ՃԵՏ ՈՒ ԱՂՎԵՍ»
(էջ 402)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը՝ անհայտ: Հավանորեն պատմվել է Կոփ գյուղում, հիշյալ Մանուկ Ավդալյանի կողմից: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

6 (161). «ԱՌՋՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»
(էջ 404)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հավանորեն 1900-ական թվականներին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Մանուկ Ավդալյանը: (Տե՛ս № 8 ծանոթագրությունը):

7 (162). «ՎԵՐԻ ԱՇԽԱՐՆ Լ ՓԼԻ»
(էջ 407)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Պատմել են բանահավաքի ծնողները՝ Մովսես և էլբաղ Մովսիսյանները: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

8 (163). «ԿՈՏԿԻՐԻՐԵՆ ՈՒ ԲԱՂ»

(էջ 409)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

9 (164). «ԴԵՎԵՆ ՈՒ ԳԱՌՆԵՐ»

(էջ 410)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

10 (165). «ԻՐԵՔ ԱՂՋԻԿ»

(էջ 411)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

11 (166). «ԱՌՈՒՄ ՈՒ ՄԱՐԴ»

(էջ 412)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

12 (167). «ՔԱՎՈՐ ԱՂՎԵՍ»

(էջ 414)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1930—1936 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

13 (168). «ԸԽՏԱՎՈՐՆԵՐ»

(էջ 417)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1937 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

14 (169). «ՎԱՐԴ ՈՒ ԲԼՅՈՒՆ»

(էջ 420)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1938 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

15 (170). «ԶԱԽՄԱԽ ԱՂՎԸՍՈՒ ՈՒ ԱԽՄԱԽ ԳԻՆՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»
(էջ 421)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1933 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

16 (171). «ԽԱՔԱՆ ԱՂՎԵՍ»
(էջ 427)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Պատմել է հորոտյան Մարտոն, գրի է առնված 1902 թվականին, Կոփ գյուղում: (Տե՛ս № 94 ծանոթագրությունը):

17 (172). «ԲԱՐԵՐԱՐ ԳԵԼ»
(էջ 429)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1903 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է հորոտյան Մարտոն: (Տե՛ս № 94 ծանոթագրությունը):

18 (173). «ՇԱՏ ՈՒՏԱՆ»
(էջ 430)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1911 կամ 1912 թվականին, Կոփ գյուղում: Պատմել է Կյառապոն: (Տե՛ս № 105 ծանոթագրությունը):

19 (174). «ՓԱԿԱԳԻՐ»
(էջ 432)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1916 թվականին, Թիֆլիսում: Պատմել է Հարություն Մովսիսյանը: (Տե՛ս № 113 ծանոթագրությունը):

20 (175). «ԼԱԿԼԿՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»
(էջ 434)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1916 թվականին, Թիֆլիսում: Պատմել է Հարություն Մովսիսյանը: (Տե՛ս № 113 ծանոթագրությունը):

21 (176). «ԿԻՐԻՐԻ ՀԵՔԻԱԹ»
(էջ 436)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919 կամ 1920 թվականին, Նոր Բայազետում: Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը: (Տե՛ս № 113 ծանոթագրությունը):

22 (177). «ՃՆՃՈՒՂ ՈՒ ՄՐՋԵՄ»
(էջ 437)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1932 թվականին, լենինականում: Պատմել է Մարտիրոս Բարսեղյանը: (Տե՛ս № 128 ծանոթագրությունը):

23 (178). «ԱՂՎԸՍՈՒ ՈՒ ԳԻՆՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»
(էջ 439)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1936 թվականին, լենինականում: Հավանորեն պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

24 (179). «ՇԻՐԻՆԻ ԵՎ ՅԱՀՐԱԿԻ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 442)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Բանահավաքի ձեռագիրը չի պահպանված: Կա մեքենագրած օրինակը՝ բանահավաքի ուղղումներով: Գրի է առնված 1932 թվականի աշնանը, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

Այս հեքիաթի գրառումն ունի իր պատմությունը: 1934 թվականին բանահավաքը՝ ուղտտոսի 2-ի նամակով գրում է որդուն՝ Ս. Տարոնցուն.Ֆիրդուսու հաղարամյակին նվիրված գիրքը կարդացի մեծ հաճությամբ: Շահեկան են Մ. Արեղյանի և հատկապես Կ. Մ. Օհանջանյանի հմտուից հոգվածները: Գրքում զետեղված «Խոստամ-Ջալ» վիպերգը՝ որ 1915-ին գրի է առել ինձ ու քեզ ծանոթ բանահավաք Արտաշես Բարսեղյանը, արձակ ձևով, մեծ հմտությամբ տողատված է Կ. Մ. Օ.-ի (Կ. Մ. Լիթ-Օհանջանյանի—Ս. Տ.) կողմից, հետեւելով դրան՝ մեր Ֆիդանի (Մակարյանի—Ս. Տ.) Շիրինի և Ֆահրագի ասած հեքիաթը տողատեցի՝ արձակից վերածելով անհանգ լսարանների, և ահա ուղարկում եմ քեզ: Չմոռանամ ասել, որ հեքիաթի հերոսներից Խոսրովը՝ ըստ իս՝ Խոսրով II Փարվեզն է, որի ժամանակ Վզրմիրը (Բողոքմիր) չի ապրել, այլ ժամանակակիցն է ուշ: Փարվեզից առաջ Խոսրով I Անուշիրվանին (Նուշիրվան), բայց այստեղ դա այնքան էլ էական չէ: Գրի՛ր կարծիքդ...»:

25 (180). «ԴԱՎԻԹ ԶՈՒԿ ԿԸ ՐՈՒՆԵ»

(էջ 448)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հիշողությամբ, 1937 կամ 1938 թվականին, լենինականում: Լսել է Մովսես և էլրաղ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

26 (181). «ԹՈՒՐ ԿԵՄԱԿԻՆ»

(էջ 450)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը անհայտ: Պատմել է Բողնուտցի Ռաշոն: (Տե՛ս № 11 ծանոթագրությունը):

27 (182). «ԶԸՌՁԸՂԻ ՎԱՆԲ»

(էջ 452)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը անհայտ: Պատմել է Բողնուտցի Ռաշոն: (Տե՛ս № 11 ծանոթագրությունը):

28 (183). «ՎԵՌՁԻՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆ»

(էջ 453)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Հիշողությամբ գրի է առնված 1935 թվականին, լենինականում: Պատմել է բանահավաքի հայրը՝ Մովսես Մովսիսյանը: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

29 (184). «ԱՇԽԵԼԻՎԻ ՎԵՌՁ»

(էջ 454)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Հիշողությամբ գրի է առնված 1935 թվականին, լենինականում: Պատմել է բանահավաքի հայրը՝ Մովսես Մովսիսյանը: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

ՄԱՆՐԱՊԱՏՈՒՄ ՀԵՔԻԱԹ-ԶՐՈՒՅՑՆԵՐ

Սրանք բարոյա-խրատական, ժողովրդի փիլիսոփայական մտքի արդասիք են, որոնց նպատակն է՝ բարին, զեղեցիկը և ազնիվը սերմանել մարդկանց մեջ:

Սերնդից-սերունդ անցնելով՝ այդ փոքրիկ զրույցները դարերի ընթացքում կազմավորվել, ձև ստացել, խտացել և ավելի նպատակասլաց են դարձել:

Հեքիաթ-մանրապատումների մեջ ավելի ցայտուն են երևում ժողովրդական հմուտ ասացողների պատմելու վարպետությունը, տոհմիկ ոճերի ու դարձվածքների օգտագործումը, զեղարվեստական պատկերավորումը և, ի վերջո, հիմնական մտքի, նպատակի շեշտայնությունը՝ որ և ամենակարևորն է:

Հեքիաթ-մանրապատումներն իրենց բնույթով բազմազան են: Դրանք նախ և առաջ՝ բացահայտում են ժողովրդի կյանքն ու կենցաղը, աշխատանքը, նրա ոգորումները, իդեալներն ու ձգտումները—կյանքը ազատ ու անկաշկանդ տեսնելու մշտավառ հույսով:

1 (185). «ՄՈՒԿՆ ԱՂՋԻԿ ԿԻՏԱ ՄԿԱՆ»

(էջ 455)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1920 թվականների արանքում, նոր Բայազետում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

2 (186). «ԱՌԵՔ ԿԵՐԵՔ»

(էջ 456)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1920 թվականների արանքում, նոր Բայազետում: Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը: (Տե՛ս 118 ծանոթագրությունը):

3 (187). «ԿՈՎ ՏԱՐԱՎ ԶԴԱՏ»

(էջ 457)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1920 թվականների արանքում, նոր Բայազետում: Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը: (Տե՛ս 118 ծանոթագրությունը):

4 (188). «ԿԱՏՎԻ ՈՒ ՄԿԱՆ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 458)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1920 թվականների արանքում, նոր Բայազետում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

5 (189). «ՏՆՏԵՍԻ ՕՍԿԻՆ»

(էջ 459)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1920 թվականների արանքում, նոր Բայազետում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

6 (190). «ԹԱԳԱՎՈՐՆ ՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒՆ»

(էջ 460)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1920 թվականների արանքում, նոր Բայազետում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրաղ Մովսիսյաններից: (ՏԼ՝ս Ա՝ 9 ծանոթագրությունը):

7 (191). «ՄԵՐՈՒԹԵՆ»

(էջ 461)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1920 թվականների արանքում, նոր Բայազետում: Պատմել է Պողոս Մկրտչյանը: (ՏԵ՝ս 118 ծանոթագրությունը):

8 (192). «ԿՆԻԿ»

(էջ 462)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1920 թվականների արանքում, նոր Բայազետում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրաղ Մովսիսյաններից: (ՏԵ՝ս Ա՝ 9 ծանոթագրությունը):

9 (193). «ԼԵՋՈՒՆ»

(էջ 463)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1920 թվականների արանքում, նոր Բայազետում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրաղ Մովսիսյաններից: (ՏԵ՝ս Ա՝ 9 ծանոթագրությունը):

10 (194). «ԱՆՑՆ ՕՐ ԿԱ՝ ՍՈՒՐԲ Է»

(էջ 464)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1921 թվականների արանքում, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրաղ Մովսիսյաններից: (ՏԵ՝ս Ա՝ 9 ծանոթագրությունը):

11 (195). «ՄԱՐԴՆ ՈՒ ՍԱՏԱՆԵՆ»

(էջ 465)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1919—1921 թվականների արանքում, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրաղ Մովսիսյաններից: (ՏԵ՝ս Ա՝ 9 ծանոթագրությունը):

12 (196). «ՊԱՏԱՍԽԱՆ»

(էջ 466)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Բողնուտցի Ռաշոն: (ՏԵ՝ս Ա՝ 11 ծանոթագրությունը):

13 (197). «ԹՈՌՆ ՈՒ ՊԱՊԵՆ»

(էջ 467)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1921 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրաղ Մովսիսյաններից: (ՏԵ՝ս Ա՝ 9 ծանոթագրությունը):

14 (198). «ՔՈՍՍԵՆ ՈՒ ՄՈՒՐՔՈՎ»

(էջ 468)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1921 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

15 (199). «ԽՈՍՏ»

(էջ 469)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1921—1922 թվականների արանքում, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

16 (200). «ՀԻՆ ՅԼՆԿԵՐ»

(էջ 470)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1921—1922 թվականների արանքում, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

17 (201). «ՓՈՆԸՆԴԿԵՐ ՔՈՒՐ»

(էջ 471)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1922 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

18 (202). «ԶՐԱԳ ՈՒՐ ՏԱԿ ԼՈՒՍ ՁԻՏԱ»

(էջ 472)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1922 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

19 (203). «ՊՈՒՇ ԽԱԳԱՎՈՐՆ ՈՒ ՏՂԵՆ»

(էջ 473)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1922 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

20 (204). «ԳԵՏ ՈՒ ԿԱՐՄՈՒՆՋ»

(էջ 474)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1922 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

21 (205). «ԻՐԵՔ ՊՂԻՆՁ»

(էջ 475)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1922 թվականին, Ալեքսանդրապոլում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

22 (206). «ՕՁՆ ՈՒ ԱՂՎԵՍ»
(էջ 476)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1925 կամ 1926 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

23 (207). «ԷՐԿՈՒ ԱՂՋԻԿ»
(էջ 477)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1926 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

24 (208). «ՏՄԱՔԱՐ-ԱԳԵՆ»
(էջ 478)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1926 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

25 (209). «ԱՋՆԻՎ ԽՐԱՏ»
(էջ 479)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1926 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

26 (210). «ԿՈՇՏ ՈՒ ՔԱՐ»
(էջ 480)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1926 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

27 (211). «ԱԼՈ-ԽԱԼՈ»
(էջ 481)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1927 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

28 (212). «ԽԵԼՈՔ ՊԱՏԱՍԽԱՆ»
(էջ 482)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1927 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

29 (213). «ԼԵՌԴԱՊԱՏԱՌ ՓԱԽՆՈՂ»
(էջ 483)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1928 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլրադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

30 (214). «ԳԵՏՆ ՈՒ ԱՌՈՒՆ»

(էջ 484)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1928—1929 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

31 (215). «ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԵԿԱՆ»

(էջ 485)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1928—1929 թվականների արանքում, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

32 (216). «Ո՛Ն Է ԿԱՐՈՏՈՎ ՄԵՌՆՈՂ»

(էջ 486)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1928—1929 թվականների արանքում, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

33 (217). «ԽԵԼՈՔ ԽՐԱՏ»

(էջ 487)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

34 (218). «Ո՛ՐՆ Է ԽՈՐՈՏ»

(էջ 488)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված հավանորեն 1930 կամ 1931 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

35 (219). «ԻՐԵՔԻՑ ՄԵԿ»

(էջ 489)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1931 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

36 (220). «ԽՈՍՔ ՈՒ ԳՈՐԾ»

(էջ 490)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1931 թվականին, լենինականում: Պատմել է Ֆիդան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

37 (221). «ԳԼՈՒԽԳՈՎԱՆ ՏՂԵՆ»

(էջ 491)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1931 թվականին, լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբադ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

38 (222). «ԱՇԽԵՐԻ ՎԵՌՋ»

(էջ 492)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Հավանորեն գրաված է հիշողությամբ, 1930 թվականին: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

39 (223). «ԱՐԾԻՎՆ ՈՒ ՈՐԴ»

(էջ 493)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1932 թվականին, Լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

40 (224). «ԱՆԵՐԵՍ ԽՈՆԱԽ»

(էջ 494)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1932 թվականին, Լենինականում: Պատմել է Ֆիզան Մակարյանը: (Տե՛ս № 15 ծանոթագրությունը):

41 (225). «ՃՆՃՈՒՎՆ ՈՒ ԱՐԾԻՎ»

(էջ 495)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1930—1932 թվականների արանքում, Լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

42 (226). «ՊԵՈՇ ԹԱԳԱՎՈՐԻ ԴԱՏՔ»

(էջ 496)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1933 թվականին, Լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

43 (227). «ԺԱԺ ՈՒ ԱՆԺԱԺ»

(էջ 497)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրի է առնված 1933 թվականին, Լենինականում: Լսել է ծնողներից՝ Մովսես և էլբազ Մովսիսյաններից: (Տե՛ս № 9 ծանոթագրությունը):

44 (228). «ԲԼԲՈՒՆ ՈՒ ՔՈՒ ԲՈՒՆ»

(էջ 498)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրը և ասացողը՝ անհայտ:

45 (229). «ՀԵՔԻՄ ՈՒ ՀԻՎԱՆԴ»

(էջ 499)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրը և ասացողը՝ անհայտ:

46 (230). «ԼՈՒՄԱՆԻ ՏՂԵՆ ՈՒ ԳԵՂԱՑԻՆ»

(էջ 500)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրը և ասացողը՝ անհայտ:

47 (231). «ՂԱԶԱՂ ՈՒ ՍՈՒԼԹԱՆ»

(էջ 501)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրը և ասացողը՝
անհայտ:

48 (232). «ԷՆ ՅԱՊՈՎ ԳԻԼԱՄ»

(էջ 502)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրը և ասացողը՝
անհայտ:

49 (233). «ՓԵՍԵՆ ՈՒ ԱՆԵՐ»

(էջ 503)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրը և ասացողը՝
անհայտ:

50 (234). «ՎԵՌՋԻՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆԻՆ»

(էջ 504)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրը և ասացողը՝
անհայտ:

51 (235). «ՍՈՒՏՈՒՏԻԿ»

(էջ 505)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝
անհայտ: Պատմել է Մուզոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

52 (236). «ՈՐ ՄԵԿՆ Է ԽԵԼՈՔ»

(էջ 506)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝
անհայտ: Պատմել է Մուզոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

53 (237). «ԱԳՈՒՎՈՒ ՈՒ ԵՂՎՆԻՈՒ ՀԵՔԻԱԹ»

(էջ 507)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝
անհայտ: Պատմել է Մուզոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

54 (238). «ԻՐԵՔ ՄԱՐԳՐԻՏ»

(էջ 508)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝
անհայտ: Պատմել է Մուզոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

55 (239). «ՍՈՒԼԹԱՆՆ՝ ԶԱԶԻ»

(էջ 509)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝
անհայտ: Պատմել է Մուզոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

56 (240). «ԿՈՒՆԻՈՆ ԹԱԳԱՎՈՐ»

(էջ 510)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուղոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

57 (241). «ՊԱՊԵՆ ՈՒ ԹՈՒՆԵՐ»

(էջ 511)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուղոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

58 (242). «ԾԱԿԱՋՔ ԳՈՂ»

(էջ 512)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուղոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

59 (243). «ԳՈՐԾԻ ՄԵՋ ԶԸՆ ՎԱՋԻ»

(էջ 513)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուղոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

60 (244). «ՊՋՏԻԿ ՏՂԵՆ»

(էջ 514)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուղոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

61 (245). «ՅԸՄԵՆ ՄՈՒՐՔԻՑ ՄԱՋ ՄԵ»

(էջ 515)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուղոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

62 (246). «ԱՍՏՎԱԾ ԿԸ ՊԱՀԵ»

(էջ 516)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուղոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

63 (247). «ԴՈՒՄ ԳՆՈՒՆ ՀԱՐՈՒՍՏ»

(էջ 517)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուղոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

64 (248). «ՃՋՏԻԿ-ՊՋՏԻԿ»

(էջ 518)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակն ու վայրը՝ անհայտ: Պատմել է Մուղոն՝ Մուրադ Կիկոյանը: (Տե՛ս № 147 ծանոթագրությունը):

65 (249). «ԹՈՂՈՒԹԵՆ»

(էջ 519)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

66 (250). «ԽԵՆՈՔ ՀԱՐՍ»

(էջ 520)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

67 (251). «ՅԵՐԴՈՒՍ»

(էջ 521)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

68 (252). «ԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱՎՈՐ»

(էջ 522)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

69 (253). «ՔԻՐՎՈՒԹԵՆ»

(էջ 523)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

70 (254). «ԱՐԺԱՆԻ ՏՂԵՆ»

(էջ 524)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

71 (255). «ՄԱՐԴՈՑ ԳԸ ԽԱՌՎՈՂ»

(էջ 525)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

72 (256). «ՓԱՇԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ»

(էջ 526)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

73 (257). «ԳՈՐԾՆ ՕՐ ԱՂԵԿ ԷՆԻՍ»

(էջ 527)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

74 (258). «ԶԷ ԶԸՍԻՆ, ՀԱ ԿԸՍԻՆ»

(էջ 528)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

75 (259). «ՄԵԿԻՑ ՀԱՐՈՒՍՏ»

(էջ 529)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

76 (260). «ԽԵԼՔՆ Է ԶԱՇԽԱՐ ԿԵՐԻ»

(էջ 530)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

77 (261). «ԸՁ ՈՒ ԼԱԿԼԱԿ»

(էջ 531)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

78 (262). «ԱԹՈՒՆ»

(էջ 532)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

79 (263) «ՀԸՏ ՑԻՐԱՐ»

(էջ 533)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

80 (264). «ԼԱՊՍՏՐԱԿ ՈՒ ԱՌՈՒՄ»

(էջ 534)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

81 (265). «ԶԵՌՔՆ ՑԻՍՏԱԿ՝ ՓՈՐՉԱՆՔ ՔԱՐԻ ՏԱԿ»

(էջ 535)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

82 (266). «ԱՇԽԱՐ ԴԱՌԸՆ ՉԸՐ ԷՂՆԻ»

(էջ 536)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

83 (267). «ՀԱՐՈՒՍՏ ՈՒ ԱՂՔԱՏ»

(էջ 537)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

84 (268). «ԻՄԱԼ ԳԻՄՑԸՎԻ»

(էջ 538)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

85 (269). «ԴԵԼԻ ՔԵՇԻՇ»

(էջ 539)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

86 (270). «ԱԽՄԱԽ ՄԱՐԴ»

(էջ 540)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

87 (271). «ԹՂԹՂՐԱՑ»

(էջ 541)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

88 (272). «ԴԱՏԱՎՈՐՆ ԷՇ ՉԷ»

(էջ 542)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

89 (273). «ՈՐ ՄԵԿ ԿԱՄՁԸՆԱ»

(էջ 543)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ժամանակը, վայրն ու ասացողն անհայտ:

Հավելված III

ԲԱՆԱՀԱՎԱՔ-ԲԱՆԱՍԵՐ Ս. ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ (ԲԵՆՍԵ)

(Կենսագրական համառոտ ակնարկ)

(էջ 544)

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

Ս. ՄՈՎՍԻՍՅԱՆԻ (ԲԵՆՍԵ) ՏՊԱԳԻՐ ԵՎ ԱՆՏԻՊ ԲԱՆԱՀՅՈՒՍԱԿԱՆ-

ԳՐԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

(էջ 551)

Բանասեր-բանահավաք, մանկավարժ Սահակ Մովսիսյանի (Բենսեի) համառոտ կենսագրությունը և նրան կից տպագրված ու անտիպ բանահյուսական-գրական նյութերի ու աշխատությունների մատենագիտական ցանկը կազմված է 1942—1943 թվականներին, բայց հետագայում հայտնաբերված կենսագրական նոր նյութերի ու նոր ձեռագրերի հիման վրա կատարվել են լրացումներ՝ ընդգրկելով նրա բանասիրական և մանկավարժական գործունեության հիսնամյա (1889—1939) շրջանը:

Մատենագիտական ցանկում նշվել են նաև կորած կամ անհետացած այն գործերը, որոնց ստուգությունը հաստատվում է գրավոր փաստաթղթերով՝ նամականերով և տեղեկանքներով:

Խստորեն պահպանված է գրաված նյութերի ժանրային խմբավորման ուղղությունը: